

Områdesnämnden för humaniora, juridik
och samhällsvetenskap

Remiss: Stärkt straffrättsligt skydd för egendom, (SOU 2013:85)

Juridiska fakultetsnämnden instämmer i de mer grundläggande bedömningar som görs i kapitel 8.

Detsamma gäller i allt väsentligt de överväganden som görs i kapitel 9 om s.k. bluffakturor. I denna del ifrågasätter fakultetsnämnden emellertid om en ny bestämmelse verkligen kommer att leda till de effektivitetsvinster utredningen hoppas på. De kvalificerande krav utredningen anger som förutsättningar (förfarandena ska riktas till en vidare krets samt avse betydande värde) leder i sig till naturliga begränsningar vad avser de fall som kan komma att träffas av straffbudet. Det förefaller något vagt vad som menas med rekvisitet ”vidare krets”. Utredningen anger att det under alla förhållanden bör omfatta 50 mottagare. Det kan nog inte anses som en alltför vild gissning att den eller de som ägnar sig åt denna typ av brottslig verksamhet ganska snart kommer att anpassa tillvägagångssättet för att inte träffas av rekvisitet, vilket minskar möjligheterna till det effektivitetsvinster som eftersträvas. Liknande argumentation gör sig gällande när det handlar om rekvisitet ”betydande värde”. Om, som utredningen anger, åtskilliga fall av fakturabedrägerier i ett enskilt fall inte når upp till ett halvt prisbasbelopp (s. 174), kan endast spekuleras i hur många fall som kumulativt kommer att nå upp till fem prisbasbelopp (se avsnitt 9.9.2 och författningskommentaren).

Fakultetsnämnden ifrågasätter mot denna bakgrund för det första om inte de skäl som talar för en ny brottskonstruktion (som är anpassad för denna typ av gärningar) lika väl kan göra sig gällande vid mindre allvarliga gärningar, dvs. vid gärningar som omfattar ett något mindre antal fakturor eller som rör något mer begränsade belopp. Skulle det i så fall inte finnas skäl att införa också ett brott ”av normalgraden”? Om förslagen skulle kompletteras på detta sätt, skulle man också minska risken för tröskeleffekter mellan fall som måste bedömas enligt de vanliga bedrägeribestämmelserna och fall som träffas av de föreslagna reglerna om bluffakturor.

Fakultetsnämnden noterar i sammanhanget att frågan om vad som utgör en brottenhet blir av stor betydelse för hur betydande varje gärning av fordringsbedrägeri kommer att bli och att övervägandena i denna del (9.9.5) är mycket allmänt hållna: avgörande blir vad

Juridiska fakultetsnämnden

som sker inom en verksamhet under samma tidsperiod, men vad som är en verksamhet och en tidsperiod lämnas i praktiken öppet.

För det andra ifrågasätter fakultetsnämnden om det finns något behov av att kriminalisera försök när konsumtionspunkten har förlagts redan vid den tidpunkt då betalningsuppsättningar riktas till mottagarna. I sammanhanget kan noteras att försök till skattebrott avkriminaliserades i samband med att brottet omkonstruerades som ett farebrott. Numera är förberedelse, men inte försök till skattebrott kriminaliserat. Motsvarande överväganden gör sig rimligen gällande också i detta sammanhang. En annan sak är att den föreslagna kriminaliseringen av försök framstår som principiellt godtagbar (eller principiellt ofarlig) med hänsyn till att förberedelse avses bli kriminaliserat.

Förslagen om identitetsstöld (kap. 10) tillstyrks med den reservationen att man i den fortsatta beredningen bör eftersträva en tydligare avgränsning av det straffbara området. Det är oklart om rekvisitet olägenhet fullt ut återspeglar de begränsningar som utredningen förutsätter och inte heller hänvisningarna till uppsåtskravet skapar (bl.a. eftersom det relaterar till brottsrekvisiten) tillräcklig tydlighet.

Fakultetsnämnden har i huvudsak inget att invända mot förslagen i kap. 11 om brott som rör fast egendom. Ett undantag gäller omregleringen av egenmäktigt förfarande i fastighetsförhållanden. Enligt fakultetsnämnden är fördelarna med att samreglera besittningsrubbningsrubbningar avseende fast och lös egendom inte så betydande att de uppväger den minskade tydlighet och vägledning som följer av att den exemplifierande uppräkningslistan som nu finns i 8 kap. 11 § andra stycket brottsbalken försvinner. På ett generellt plan finns visserligen skäl att inte vara alltför kasuistisk vid utformning av strafflagstiftning, men uppräkningslistan av det här slaget utgör ju bara exemplifieringar av vad som utgör intrång i besittning av fastighet och de fyller en viktig (förklarande) funktion åtminstone i de fall där brottstypen i fråga inte är fullt ut internaliserad i det allmänna medvetandet. Det är kort sagt svårt att förstå vidden av kriminaliseringen om man endast läser den föreslagna 8 kap. 8 § brottsbalken.

Vidare anser fakultetsnämnden inte att rubriceringen på det brott som föreslås i 11.8.2 bör vara energistöld, dels med tanke på stöldbegreppets ganska väl inarbetade innebörd, dels med tanke på att det varken ställs krav på att gärningspersonen haft uppsåt att orsaka skada eller att skada har uppkommit genom förfarandet.

Övervägandena och förslagen i kapitel 12 tillstyrks.

Det finns emellertid skäl till ytterligare överväganden om vad som avses med integritetskränkningar i samband med bl.a. stöld. I betänkandet anförs t.ex. att tillgrepp i en väska på en hatthylla ovanför personen som utgångspunkt ska bedömas som grova medan detta inte ska gälla om tillgreppet sker i en väska som personen ställt en bit ifrån sig i en kundvagn. Enligt fakultetsnämnden riskerar resonemangen att leda till att obetydliga och kanske också oviktiga skillnader i fråga om "avstånd" kommer att skapa mycket stora tröskeleffekter. Integritetsintrånget kan möjligen ligga i att ett tillgrepp sker ur en väska (där man kan ha privata saker osv.), men det är svårt att se att en liten skillnad i närhet till väskan egentligen förändrar bedömningen. Relationen mellan faktorer som närhet (något man har på sig, något man har i sin närhet, något man har ställt ifrån sig), integritetsintrång i form av att någon bryter sig in i något som är avsett att vara privat (jfr hus, rum, väskor) och integritetsintrång i form av att man märker tillgreppet (tillgreppet sker på ett

sätt att jag upptäcker det när det sker) bör analyseras närmare i den fortsatta beredningen. I sammanhanget är det också viktigt att hålla isär integritetskränkningen från andra kvalificerande faktorer såsom t.ex. utnyttjande av skyddslöshet och ökad skada som beror på den specifika situationen (tillgrepp på en flygplats eller i en stationsbyggnad).

Vad gäller förslagen i 13 kap. ifrågasätter fakultetsnämnden de ändringar som föreslås i avsnitt 13.6.3 avseende de ringa formerna av tillgrepp av fortskaffningsmedel, utpressning och tagande av olovlig väg. De föreslagna ändringarna innebär visserligen att straffskalorna bättre kommer att stämma överens med andra ringa förmögenhetsbrott. Samtidigt bör stå klart att den del av straffskalan för ringa brott som överlappar straffskalan för normalgraden i praktiken (nästan) aldrig kommer till användning. Om straffvärdet för ett enskilt snatteri går över bötesnivå döms för stöld etc. Att genomföra en utvidgning av en straffskala i en situation där man på förhand kan förutse att den nytillkomna delen av straffskalan aldrig kommer att komma till användning bör förutsätta goda skäl. Fakultetsnämnden finner det högst tveksamt om intresset av att de flesta ringa förmögenhetsbrott får likartade straffskalor utgör tillräckligt goda skäl i detta sammanhang. Såvitt kan förstås har den nuvarande konstruktionen inte heller föranlett några problem i praktiken.

Fakultetsnämnden instämmer i utredningens bedömning i kap. 14.

Ifråga om tillträdesförbud (kap. 15) har fakultetsnämnden förståelse för utredningens bedömning. Samtidigt bör framhållas att Högsta domstolens tolkning av bestämmelsen om olaga intrång innebär att innehavarens rätt att bestämma vem som ska få vistas i en lokal riskerar att bli illusorisk. Man kan säga att det nuvarande rättsläget i mycket stor utsträckning bygger på att människor respekterar sociala konventioner. Om någon bestämmer sig för att vistas i en mindre butik under dess öppettider är det t.ex. oklart om det överhuvudtaget finns något remedium att ta till om personen inte respekterar en tillsägelse om att gå. Det är alldeles klart att det här uppstår svåra avvägningar mellan innehavarens intressen och allmänna intressen (bl.a. att undvika diskriminering); enligt fakultetsnämnden är emellertid det nuvarande rättsläget inte välavvägt.